

S2E6. Lars Christian Kræmmer Syv uger i en kasse

Du lytter til en podcast fra Vores Tid, Nationalmuseets digitale medie. Du kan finde mange flere på vorestid.dk eller ved at søge på "vores tid" i din favoritpodcastapp, for eksempel Sexhundredetallet, som dykker ned i aktuelle seksuelle fænomener og fortæller, hvordan vores forhold til sex og skam er blevet formet til det, det er i dag. God fornøjelse med Den Yderste Grænse.

Du lytter til Den Yderste Grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig. Jeg har været formand for Eventyrernes Klub. I denne sæson møder jeg ti nulevende danskere, der har rejst ud i verden og på hver deres måde rykket ved vores opfattelse af tilværelsen. Jeg taler med en pilot, en krigskorrespondent, en pelsjæger, en vagabond, en naturfotograf, en ekspeditionsleder, en kunstner, en bjergbestiger, en hesterytter og en astronaut.

Jeg har siddet syv uger i en kasse, så er jeg gået syv måneder i en sort kutte, og så har jeg fulgt begivenhedernes gang i en periode på syv år.

Stemmen her tilhører Lars Christian Kræmmer. Velkommen til Den Yderste Grænse, Lars. Du lever efter tallet syv, er kunstner og har opfundet møntfoden Artmoney, som er en konkurrerende valuta til den eksisterende. Og i dag skal du fortælle os allesammen, at du har bygget dit liv omkring kombinationen af grænsesøgende kunst og eventyr, fordi du mener, at der her opstår de bedste historier. Og Lars, jeg har glædet mig rigtig meget, vil jeg sige. Det bliver en rigtig god snak. Men Lars, hvorfor i alverden sad du i en kasse i syv uger?

Jeg ville gerne prøve, om jeg kunne finde livets mening, mens der stadigvæk var tid til. Og på det tidspunkt havde jeg allerede stået i lære et par år hos en troldmand, som hed... Han var en stor troldmand på vestkysten af Canada, og han havde vist mig forskellige bøger, blandt andet Dødebogen, den tibetanske dødebog, som vi så læste på engelsk. Og i dén bog er der et kapitel, der hedder Retreat, og det fangede min interesse.

Prøv at fortælle om dét kapitel.

Altså, Retreat var en mulighed for mennesker, som ikke var døde endnu, at komme ind og opleve de ånder, man skal møde, når man dør. Det er åbenbart en tradition blandt visse tibetanske munke, at de opholder sig i mørke i en periode på præcis syv uger, altså 49 døgn, hvor de så vil møde de her ånder og så være bekendt med det, komme tilbage til livet og så være denne erfaring rigere.

Lars, Den Tibetanske Dødebog har jeg også - ikke beskæftiget mig med på samme måde som dig, absolut ikke - men jeg synes, jeg husker, at det er en bog, som pårørende kan læse op for døde slægtninge. Og så forstår de ikke selv bogen, men det er sjælen, der forstår det, der bliver læst op.

Lige præcis. Det er en guide, som man læser op for de nyligt døde og leder dem igennem den her passage. Men hvis man skal være en dygtig rejseleder i de egne, så er det en god idé faktisk at have været der først.

Fortæl, hvad du gjorde.

De tager derind først ved at sætte sig i mørke. Jeg var ikke tibetansk munk på nogen måde, men jeg var kunststuderende og var blevet meget forvirret omkring, hvad kunst egentlig skulle betyde og meningen med livet og sådan noget, og hvad vi er resten af mit liv. Så jeg tænkte, det kunne være interessant at bevæge sig ind, ikke som munk men som billedkunstner, i mørke. Og det er jo lidt absurd. Der kan man ingenting se. Men det var det, der var spændende, at skabe et visuelt vakuum som billedkunstner, der måske kunne fremprovokere trangen til at se eller endda skærpe evnen til at se ved ikke at kunne det i en udstrakt periode.

Du bor i Canada, du går på et godt kunstakademi, og du beslutter, at denne her - jeg vil ikke kalde det happening - men i hvert fald det her med at du bygger en kasse og sætter dig ind i den - er det et afslutningsprojekt på skolen, eller hvordan var det?

Ja, jeg havde håbet, det kunne blive et afslutningsprojekt, men det blev boykottet af mine professorer, fordi de ikke ville tage ansvaret for, hvad der ville ske med mig mentalt og fysisk i så lang tid i mørke. Men jeg fik en tilladelse fra vores rektor, og så kunne jeg gennemføre det som et kunstprojekt, en installation, hvor den først stod i et galleri i tre uger og så blev flyttet ned i mit atelier, som lå i en kælder, i de sidste fire uger.

Fortæl, hvordan du gjorde det, Lars. Altså, hvordan... du byggede kassen.

Kassen var bygget af nogle store malerier, nogle portrætter af mine forfædre, som jeg havde lavet også lidt inspireret af troldmanden ved at bruge nogle geometriske symboler fra en anden bog, Madame Blavatskys store værk... Hvad hedder den? Det har jeg lige glemt. Blavatsky var en stor indflydelse på det tidspunkt, og de symboler brugte jeg så på lærredet til at hidkalde ånderne fra de døde - til de personer i min familie, som jeg portrætterede. Og så malede jeg dem over. Men under maleriet var der de her stærke symboler, og de passede faktisk lige til at bygge en kasse. Og det gav god mening at bygge en kasse ud af sine forfædre, når man skal ind og finde ud af, hvorfor man eksisterer. Så det var fire malerier som vægge og så et maleri som loft. Så havde jeg lavet et gulv af træ, hvori der var skåret en lem, så jeg kunne åbne ned til en mørk krybekælder, hvor der stod en bakke til at kommunikerede via.

Det lyder jo helt vildt for os andre, som ikke har leget med den slags ting, Lars. Hvor stor var kassen?

Nu husker jeg pludselig, at bogen den hedder Den Hemmelige Doktrin. Kassen var så præcis så høj, at jeg kunne stå og røre loftet, og så bred, så jeg lige kunne strække armene ud. Jeg kunne sove udstrakt diagonalt inde i kassen på gulvet, så den var ikke så voldsomt stor. Men da jeg ikke kunne se noget derinde overhovedet, så gjorde størrelsen jo egentlig ikke så meget.

Nej, det kan man sige. Og så får du bygget en kasse. Du får tilladelse til, at den skal stå i et kunstgalleri. Er det sådan, så folk kan komme ind og se kassen?

Det var i hvert fald tanken. Men nu var det sådan - også ifølge troldmanden - at det skulle starte præcist den 21. december, og det var jo lige før jul. Så det var en fernisering med en masse mennesker og en hel masse medier på, hvor jeg kravlede ind i kassen, tog tøjet af og lagde det på bakken. Og så lukkede lemmen, og så var det ligesom det, og så stod folk og drak hvidvin og snakkede. Og så da de gik, så var der stille, og så var der jo juleferie.

Og hvorfor skulle det være den 21. december?

Det er årets korteste dag, og det blev indrettet efter naturens cyklus, og kassen var indrettet efter nord-syd-øst-vest også ifølge de her opskrifter fra troldmandens visdom.

Og så dukker der jo rigtig mange spørgsmål op, Lars. Syv uger i en kasse - hvordan så en dag ud? Hvad gjorde du med mad? Hvad gjorde du med toiletbesøg?

Jamen, det var jo lige præcis de ting, som dagen handlede om. Jeg fik mad tre gange om dagen. Jeg havde god kammerat fra skolen, som hed Victor. Så han kom med mad og lavede mad til mig morgen, middag og aften uden for kassen. Så skubbede han det ind på bakken, og så kunne jeg så åbne ned til mørket og så tage maden op, spise og så lægge maden ned igen på bakken sammen med en lille pølse og en tisseflaske. Så tog han sig af det.

Så han var kassepasser.

Han var simpelthen kassepasser. Og det var ret hyggeligt.

Kunne I tale sammen?

Vi kunne tale sammen. Der var selvfølgelig nogle lag imellem os selv, så stemmerne blev lidt utydelige, men vi kunne sagtens tale. Og det at snakke med én, man kender rigtig godt, ud i mørket, det var virkelig berigende. Og han talte jo til en kasse. Så for os begge to var det en form for skriftestol. Og vi er nået meget, meget dybere i vores kammeratskab via de samtaler.

Kan du huske, hvad I talte om?

Han var simpelthen så omsorgsfuld. Han sad og læste en bog op for mig, som hed The Dancing Wu Li Masters, som handlede om kvantemekanik. Og det var blandt andet et emne, vi kom meget ind på og diskuterede. Og at det var meget spændende. Det var fysik og kunst og åndelige spørgsmål.

Kom der andre og så til dig?

Altså, da galleriet åbnede efter jul på den anden side af nytår, der begyndte der at komme publikum igen, og nogle kom og spillede guitar for kassen og sang, og nogle kom og mediterede, og nogle lavede fis og bankede lidt på og sådan. Men der var jo ikke rigtigt nogen, der kunne se, hvad der skete inde i kassen. Men så kunne de se ude på væggene... Det var sådan, at jeg havde en stak papirer med ind og en blyant, så jeg kunne tegne. Jeg lavede nogle dejlige tegninger, og dem lagde jeg så også ned på bakkens, og de blev så hængt op af Viktor på væggene, efterhånden som tiden skred frem. Så der blev jo en udstilling. Det var en udstilling i udvikling.

Der blev en udstilling af de kunstværker, du producerede inde i kassen. Og hvad var det for billeder, du lavede?

Det var typiske billeder af ting, jeg så begyndte at se og drømme. Og også nogle der bare sådan var føletegninger, hvor jeg lod blyanten ligesom lede mig, i stedet for at det var mig, der førte blyanten.

Kan du give et eksempel på, hvad et af værkerne var?

Ja. For eksempel op til jul der prøvede jeg at tegne en kalkun.

Selvfølgelig.

Med tankerne på, hvad folk sad og lavede rundt omkring i hjemmene i Canada. Og det var en meget smuk juleaften, det syntes jeg. Det kunne jeg godt have ønsket for mange andre. Det var hverken ud at købe gaver eller alt det stress og jag og skænderier og sådan noget. Der var ro på. En dejlig juleaften.

Du sagde, at du så nogle ting, mens du sad derinde? Der var jo helt mørkt.

Ja. Efter et par dage så begyndte jeg at se sådan en lille lyskugle, der kom svævende ind igennem den venstre væg og så ud igennem den højre. Og i den kugle, der var der et stilleben, altså et eller andet motiv, der ikke bevægede sig. Det kunne være hjørnet af et bord eller en stol eller nogle mennesker i silhuet set bagfra. Og den allersidste dag, jeg så kuglen - det var faktisk første gang, der var farver på - der var der en hvid kiste med en rød rose. Og de der motiver... Jeg kaldte den for tennisbolden, for den var cirka

på størrelse med en tennisbold... Den svævede så igennem og med det her ret kraftige lys. Og det næste, jeg begyndte at se efter bolden, det døbte jeg så videoen. Det var en lille - ligesom på størrelse med en iPad - hvor der spillede to film, og dem kunne jeg sidde og se, samtidig med at jeg talte med Viktor. Det var ret underholdende. Det var ret grovkornede film. Og den ene handlede om en hel masse mennesker, der byggede nogle store bygningsværker af kæmpestore sten, som blev stablet oven på hinanden, ude i et ørkenlandskab. Den anden det var også i et slags ørkenlandskab, men der var der en helt masse mennesker på hest, der angreb nogle fodfolk og slog dem med køller, og bag ved dem kom der sådan en UFO svævende hen over hele sceneriet.

Var du ved at blive skør, Lars?

Det tror jeg ikke. Og filmene gentog sig. Da jeg havde set dem nogle gange, var det jo ikke så sjovt længere...

Du kunne ikke sætte nye film på?

Jeg kunne desværre ikke...

Du bestemte ikke, hvad det var. Refererede de ting, du så, til et eller andet? Det må du have tænkt over: Hvorfor ser jeg det her? Refererede de til noget, Viktor fortalte dig, eller til andre paralleller i dit liv?

Overhovedet ikke. Det var ret absurd. Jeg kunne ikke se nogen rød tråd eller nogen henvisning til noget, vi har talt om.

Hvad tænkte du, de betød?

Jamen, jeg tror ikke, jeg var så sulten på en betydning. Jeg var mere sulten på fænomenet, at de var der. Og på det tidspunkt var jeg sådan blevet ret rolig. Jeg var helt oppe at køre, da jeg lige var kravlet ind i kassen. Men da var roen faldet lidt på, og der var gået 14 dages tid, og julen havde ligesom også skabt noget ro, så det var fint... Og nej, jeg behøvede ikke at vide hvorfor.

Var der en plan, hvis nu Viktor blev kørt ned af en bus, hvem skulle så komme og se til dig?

Ja. Både Viktor og troldmanden de havde carte blanche til at... Ja, hvis de blev kørt ned, kunne de ikke gøre så meget. Men de havde carte blanche til at skille kassen ad og hive mig ud, hvis de bedømte, at det var ved at rable. Og kassen kunne kun skilles ad udefra. Så det var meget rart at vide, at de kunne gøre det i nødstilfælde.

Tror du, de har snakket om, at de skulle gøre det?

Nej, det havde jeg sådan set bedt dem om bare at tage stilling til, men så vidt muligt at lade mig være.

Jeg husker, at der var også et dramatisk - jeg vil ikke kalde det højdepunkt, men der skete jo en ting, da du sad derinde. Jeg tror, det var en brandalarm.

Nå ja. Det var ret dramatisk, faktisk. Der var kassen blevet flyttet ned i kælderen i mit atelier, og kælderlokalet var aflåst, jeg havde ingen nøgle. Og jeg sad i øvrigt nøgen inde i kassen. Det var vinter. Så det var ret ubehageligt, da pludselig brandalarmen gik i gang. Og den sad jeg og lyttede til i en rum tid, indtil den så holdt op. Men jeg prøvede hele tiden at dufte, om jeg kunne mærke, om der var røg i lokalet eller... Men det viste sig så at være en falsk alarm.

Jamen, det virker jo fuldstændigt vanvittigt. Du sidder i en kasse, du ikke kan komme ud af, nøgen i en kælder, og der går en brandalarm.

Jeg havde ikke regnet den der ud.

Sådan er det på store ekspeditioner. Der sker ting og sager, man ikke kan regne sig til.

Uforudsete ting og sager, ja. Da jeg kom ned i kælderen - det var ret besværligt at flytte kassen, men det lykkedes - der begyndte jeg at se nogle andre ting. Og de sidste par uger fik jeg også besøg derinde af nogle mennesker i fuld størrelse, som stod omkring mig. Der var en 12-13 folk, der stod og kiggede på mig. Og jeg stod så åbenbart i min egen grav i en kiste, der skulle til at sænkes i jorden. Så det var vel noget, der lignede

min begravelse. Men jeg stod op i kisten. Så var der en dame på højre side, der rakte armene ud for ligesom at røre ved mig, og det lykkedes hende aldrig. Jeg kunne ikke se folkene i ansigtet, jeg kunne ikke læse deres ansigtsudtryk, men de havde sådan pænt tøj på, altså jakkesæt og kjoler. Og så var der et hedelandskab bag dem, sådan et bugtet hedelandskab.

Og den første dag, de kom, der blev jeg ret bange. Jeg stod og lavede sådan nogle benøvelser for at få noget blodcirkulation. Og så da jeg var ved at strække mig ud, så fik gåsehud. Og så. Simpelthen. Jeg blev virkelig bange. Så kunne jeg mærke, at der var nogle.

Du kunne mærke, at der var nogen uden for kassen?

Jeg kunne mærke, der var nogen inde i kassen. Og der stod de lige pludselig. Jeg var jo i chok. Jeg troede, jeg var alene. Og det var ikke nogen drøm. Jeg sov ikke. Og jeg var heller ikke ved at blive kugleskør på det tidspunkt. Det følte jeg ikke.

Havde du forberedt dig på, at sådan noget kunne ske? Troldmanden, havde han prøvet noget lignende, da I talte om, at det var det her projekt, du gerne ville gå i gang med mig?

Nej, der var ingen af os, der havde prøvet det før. Så det var nyt. Jeg tænker også, at hvis du prøver det, så er det måske nogle andre mennesker, du møder. Jeg ved det ikke. Og igen, der var ingen forklaringer, og jeg var heller ikke så nysgerrig efter at skulle vide hvorfor. Det, der var vigtigt for mig, det var at erkende, at det skete. Og så at være til stede i det.

Lars, da du sidder i kassen i så mange uger... Hvordan rykker det ved, hvordan du havde tænkt dig at bygge dit liv op? Ikke fordi du nødvendigvis havde en plan for dit liv dér, men der må jo fødes nogle perspektiver og nogle drømme... Et eller andet, at når jeg en dag kommer ud, så skal jeg ændre mit liv... Nu tænker jeg anderledes, end jeg gjorde før... Kan du give et eksempel på, hvad det var for nogle ting, du egentlig sådan - ikke konkluderede, det ved jeg ikke, om du gjorde, men...

Jo, men det gjorde jeg sådan set. Jeg konkluderede, at jeg skulle leve mit liv i stedet for at forberede mig på at leve mit liv, som så mange mennesker gør, og som vi lærer at

gøre i forbindelse med at tage en masse uddannelser og gå på arbejde, tjene penge, spare op til pension og så videre. At vi hele tiden sidder fastlåst i nogle riller på vej et sted hen, hvor vi aldrig ankommer. Og det besluttede jeg på det tidspunkt, at det skulle jeg ikke.

Hvad betyder det så at leve sit liv?

Jamen, det betyder jo sådan set at være tilstedeværende så vidt muligt i det, der sker omkring dig, og at deltage aktivt og have tid til det. En vis frihed. Så jeg havde ikke lyst til at være lønslave eller slave på nogen anden måde. Det viste sig så senere, at det skulle være svært at undgå. Men jeg vil være fri nok til at kunne leve mit liv, sådan at jeg kan se mig selv i øjnene den dag, jeg skal dø, og sige at: Okay, jeg fik da gjort det.

Og dine syv uger i kassen føder jo en ny ide. Jeg kan huske... bliver den født inde i kassen, eller er det noget, der kommer til dig bagefter, at du skal, du skal gå, du skal leve i en munkekutte? Du har faktisk taget den - ikke kun med i dag - du har taget den på. Foran mig her sidder du i, hvad jeg vil kalde, en munkekutte. Fortæl os lige, hvad det er, du sidder i.

Jeg kan lige tage hættten på. Det giver nok også en anden lyd. Nu har jeg taget hættten på, fordi så kan man bedre se indad. Jeg skal lige løfte den en lille smule. Jeg vil også gerne se dig i øjnene. Kuttten var et resultatet af mange af de samtaler, jeg havde med Viktor, og vi besluttede at lave et projekt, et syvprojekt, til at følge op på de syv uger, og det skulle så være syv måneder. Og da vi var ved at blive færdige på kunstsolen, så besluttede vi os for at skrælle al identitet af og starte på bar bund. Og hvordan gør man det?

I et fælles projekt.

I et fælles projekt.

Han var jo faktisk ret meget med i det første, så det gav måske god mening.

Han var totalt meget med, og han var i hvert fald også med i kuttteprojektet. Så kuttten gik ud på at skrabe så meget identitet af - altså alt det vi ligesom har påført os, iførte os,

i løbet af vores liv og så starte på bar bund med ikke at være nogen. Fordi det her med at blive færdig på kunstsolen var en slags fødsel, genfødsel, og det her skulle så markere day one. Så vi syede kutterne ganske kort før vores afgangseksamen i hånden. Vi lavede dem ud af sort bomulds lærred. Vi var begge to billedkunstnere og arbejdede på bomulds lærred, så vi tog det materiale til os, valgte farven sort, for at det skulle være anonymt.

Er det noget, man kan male på?

Det her kunne man male på. Det er simpelthen bomuld. Og så syede vi det hele i hånden med korssting. Så den er syet meget primitivt, må jeg sige, men den blev ret lækker. Hans blev lidt større, for han var nemlig en lang fyr ligesom dig. Og da vi så blev færdige med dem og tog dem på ude på den her græsplæne, hvor vi har siddet og lavet.... der gik ligesom et gys igennem os. Det er et meget kraftigt stykke tøj at iføre sig. Det ligner meget en benediktermunk-kutte, men det her er ikke en religiøs dragt. Det er et kunstprojekt. Det er streetart. Men det er også noget for at søge indad, tænker jeg, og det kan man virkelig mærken når man tager den på. Bare det at kigge på hinanden på den måde, det var underligt.

Fortæl, hvad det er for en kraft, du kunne mærke, hvis der går et gys igennem dig? Altså rent fysisk.

Ja, hvis du nu forestiller dig at klæde dig i lak og læder og tropper op til en konfirmation hos din familie, og de er fuldstændigt uforberedte. Så vil du have det på en bestemt måde, og det vil de bestemt også. Så tøjet gør enormt meget til, hvordan vi har det indtil, men også hvordan vi bliver opfattet udefra og behandlet.

Men Lars, var det så et - forstå mig ret - et naivt projekt på den måde, at I faktisk sagde, vi forsøger at skrælle alt af for at komme ind til det næste lag. Der kan ofte være en distance mellem mennesker af det, man også går klædt i. Men nu tager I pludselig noget på, som for mange vil symbolisere for eksempel en religiøs person. Kommer der folk op til jer på gaden og tror, I er en eller anden form for religiøs autoritet?

Det kom til at ske. Det første, der skete, var, da vi begge to gik hjem til vores respektive koner.

Ja, du havde jo en kone, da du sad inde i kassen.

Ja. Og for sjov ringede jeg på derhjemme. Jeg havde også barberet alt håret af, så jeg var skaldet, og jeg havde købt et par sandaler. Så stod jeg dér og lignede jo nok en munk og ringede på. Og så "Da! Da!" Så åbnede hun. Hun syntes jo ikke, det var sjovt.

Det vil nogen forstå, at hun ikke syntes.

Jeg forstod det ikke. Det var jo for at være morsom. Men hun begyndte bare at græde og vendte ryggen til og sagde, at jeg kunne pakke en kuffert.

Hun havde fået nok nu.

Åbenbart. Og det kom bag på mig. Det samme skete hjemme hos Viktor, men han var gift med en advokat, så han blev skilt lynhurtigt. Så vi røg på gaden, og så måtte vi købe hver vores varevogn, som vi flyttede ind i. Sådant en billig varevogn. Og jeg endte med at bo i min i halvandet år. Det var faktisk ret hyggeligt.

Og I havde kutten på i...?

I syv måneder.

Hvordan gik det med Viktor, fordi der skete noget i hans liv pludseligt?

Jamen, det er sådan de der skønne ting, som man ikke kan forberede sig på, men hvis man har tid til dem, ligesom kan berige ens liv. Og der skete noget for Viktor. Vi var kommet godt ind i projektet, og som du lige nævnte tidligere, så var folk faktisk begyndt lidt at følge med os rundt i byen og spørge om råd og vejledning til deres eget liv. De kom og gjorde tjenester og købte ind, og der var opstået sådan noget, der lignede en lille kult omkring de her to munke, der gik langsomt rundt i byen.

Hvad tænkte du om det?

Det virkede ret naturligt. De var jo selv kommet.

Jo, men I ville jo også gerne lidt være jer selv, tænker jeg, en gang imellem?

Det var vi os. Vi havde hvert vores atelier. Og så havde vi vores biler. Men meget tid der hang der så nogle unge nogle ud, og det var faktisk...

Som troede, de var en del af en anden form for kult?

Jeg tror, det var egentlig lidt en lettelse, fordi vi var blevet smidt ud hjemmefra, og vi var blevet separeret og skilt. Så det var en lettelse ligesom at beskæftige sig med nogle andre mennesker. Jeg tror, det lappede lidt på såret. Men så skete det her med Victor, at han fik et brev fra Polen. Han skulle han skulle komme hjem med det samme, fordi hans oldefar skulle kanoniseres. Og det var en kæmpe begivenhed. Det var sådan en verdensbegivenhed.

Ja, så han var højt inden for den polskkatolske kirke.

Ja, jeg kan ikke huske, om det var oldefar eller tipoldefar. Men der var blevet lagt en ansøgning for 200 år siden på, at han skulle blive en helgen i den russisk-ortodokse kirke, og den var nu blevet godkendt. Der havde ikke været en ny helgen i den russiske kirke i de der 200 år. Han blev den første. Så det var kæmpestort.

Hvad gjorde Viktor så?

Så måtte han rejse til Warszawa.

Men han var stadig en del af projektet, jo?

I kutten. Han rejste i kutten.

Han rejste i den? Overvejede du at tage med?

Nej, jeg fulgte ham i lufthavnen, og han kom meget, meget nemt igennem tolden, vil jeg lige sige. Og han blev så modtaget af medierne og deres ortodokse overhoved ude i lufthavnen. Og de så jo en munk. De så ikke en kunstner. Og han blev behandlet som

en hellig mand. Og så var der nede i Sydpolen, hvor de havde ceremonien, et lille mirakel, selvfølgelig. De sidder og spiser efter at have gået rundt om en kirke med nogle ikoner. Og så flyver der en stær ind ad vinduet og sætter sig på den her patriarks høje hat, og så bliver der helt stille. Så flyver den videre til tantens skulde og så over til farens hoved, og så lander den på Viktor skulder. Altså, der er flere hundrede mennesker i rummet til spisning. Men det er kun de der fire mennesker, den lander på. Så skider den på kutten.

Den skider på Viktor?

Den skider simpelthen på kutten, så den der lort render ned ad det sorte stof. Og det er jo et mirakel. Det er jo den her helgen, der har henvendt sig i form af en stær og skidt på kutten.

Det er i hvert fald det, Viktor tænker.

Han var helt overbevist, så da han kom hjem til mig i Canada - for at smøre tykt på havde jeg også lige fundet en stær på gaden, som stod og malede om natten - og så træder han ind, ser det der store maleri af stæren, sætter sig i sofaen og bliver meget underlig, og så får jeg den historie. Vi sidder begge to dér og drikker te i vores kutter og kigger på hinanden.

Siger det klik for ham?

Ja, det gør det desværre. Så året efter vælger han at tage kutten på igen og rejse tilbage til Polen til etårsceremonien, og der begynder han at prædike for folk oppe i bjergene, blandt andet for et munkekloster, som de ikke synes er så fedt.

Måtte man gerne tage kutten på igen, Lars?

Nej. Vi havde en aftale om, at det her er et syvmånedersprojekt, det er et kunstprojekt. Det er kunst, blandt andet fordi det er blevet tidsbegrænset. Kunst har rammer, og de rammer sked han på. Og så tog han den på, og han endte altså på den lukkede afdeling i Warszawa og blev dér halvandet år.

Okay, så han kunne ikke adskille de to ting, han blev det på en eller anden måde?

Han fik det klassiske Jesus-syndrom, og han var jo Jesus.

Lars, da I er i gang med de her - altså det er jo sådan en halv-vagabondisk, men I bor selvfølgelig et sted og går på jeres atelier - der begynder det her syv. Nu begynder der at tegne sig en retning i dit liv med syv: syv uger i en kasse, syv måneder i en kutte. Så kommer den næste, og det er jo et meget stort syvtalsprojekt.

Jeg var kommet tilbage til Danmark. Min fætter havde hentet mig, og vi havde lavet sådan et eksperimenterende galleri inde på Sønder Boulevard, hvor vi undersøgte alle mulige mærkelige ting. Vi kaldte det Rådet For Nuft. Og det brugte vi til alt. Så dér lavede vi eksperimenter, og vi havde noget publikum og så noget. Men det, du hentyder til, det er nok syvårsprojektet.

Ja, altså de her syv år af - Hvad kalder du det? Du kaldet der syv år, tilfældighedernes...

På det tidspunkt havde jeg besluttet hvert syvende år at skifte livsstil. Simpelthen at tage et kapitel og leve det i syv år. Skrive mit liv i kapitler, ti kapitler. Og i stedet for at starte med begyndelsen, så startede jeg sådan set med slutningen ved at sætte en dato for min død.

Du har en gravsten stående i dit atelier.

Jeg har en gravsten i atelieret.

Hvor der en slutdato på, skal jeg lige hilse og sige.

Ja, der kommer faktisk en stenhugger her i næste uge og mejsler den ind, fordi jeg ikke fået den skrevet på stenen endnu.

Det vil mange jo kalde absurd eller vanvittigt, Lars. Hvad skal den gravsten minde dig om? Hvorfor skal du lave den?

Altså, hvis du har et hvilket som helst projekt, så er det rart at vide, hvornår det slutter. Og hvis du ser livet som et projekt, og du ved, hvornår det slutter, eller du beslutter dig for, hvornår det slutter. Man kan jo aldrig vide det på forhånd. Men så kan du planlægge på en helt anden måde, meget mere konstruktivt, og fordele din energi og dine events og ting, du skal opleve, jævnt i forhold til den slutdato. Så gravstenen og dødsdatoen er jo et værktøj.

Den minder dig om, at hver dag er vigtig?

Som minder mig om hver dag, at jeg skal sørge for at gøre de ting i dag, fordi tiden ren-der ud.

Det forstår jeg godt.

Så det er i virkeligheden meget, meget livsbekræftende at kende sin dødsdato.

Så beslutter du, at du skal tage på - jeg kalder det landevejen i syv år, det ved jeg jo godt, det ikke er. Men du siger i hvert fald, at i syv år skal du leve efter - hvad kalder du det? Tilfældighedernes...

Begivenhedernes gang.

Begivenhedernes gang.

Jeg tænkte, det kunne være fantastisk, hvis man nu lever sit liv og så i hvert fald have et kapitel, hvor der ikke er nogen planer. Altså hvor man ligesom driver. Go with the flow, eller og hvad man siger. Og hvor sjældent er det ikke i vores samfund, at man har syv år? Man har måske en weekend, hvor man ikke skal noget. Men syv år, hvor man ikke skal noget.

Så i frygt for, du bliver irriteret på mig, så... Det kommer til at minde mig om historien om Terningemanden, der hver gang, han skal tage en beslutning, skal slå en terning. Og det ved jeg godt, det ikke er. Men forklar mig, hvad betyder begivenhedernes gang? Altså er det tilfældige ting, der dukker op, som du skal tage stilling til, uden at du kan planlægge det?

Terningemanden er måske et meget godt eksempel. Den er nem at forstå. Men der er nogle meget stringente regler for, hvad han skal gøre, hvis den står en femmer eller en treer. Jeg har ikke nogen terning. Du er min terning. Andre mennesker er min terning, og det er dem, der slår. Jeg ved ikke, hvad der kommer op. Men min regel var, at jeg måtte sige ja eller nej, men jeg måtte ikke selv finde på ting. Så jeg skulle i syv år ligesom sige ja og nej til det, som jeg blev anbefalet, eller det, jeg hørte, eller det, der udviklede sig naturligt langs begivenhedernes gang, for at prøve de ting, som ligger uden for min egen værktøjskasse og ambitioner og ønsker. Prøve noget nyt.

Hvad var det vigtigste, der skete?

Det vigtigste - mærkeligt nok - var, at jeg fik børn. Og det havde jeg slet ikke ønsket om. Det må jeg sige.

Fortæl, hvordan du mødte din nuværende kone og mor til dine to børn, Lars.

Ja, det var jo så også en installation. Det var sådan, at jeg tog faktisk til Canada igen hvert år og lavede udstillinger og installationer. Og der var jeg rejst over med en invitation til at lave hvad som helst i et galleri. Og det var meget, meget flot. Så jeg tog på biblioteket for at finde inspiration. Og der sad da en sød japansk pige, som jeg faldt i snak med og inviterede ud på kaffe. Og da vi går forbi en butiksrude, synes jeg, vi ligner lidt i forbifarten John Lennon og Yoko Ono. Og så får jeg den idé, at jeg kunne jo lave en bed-in, ligesom de lavede i 1969 i Montreal.

Sengen i vinduet.

Det sprog, som de skabte dengang, er jo ikke blevet talt siden.

Hvad var det for et sprog?

Det var bed-in. Det var et sprog, at de lå i en seng og talte ud til verden. Det var billedsprog.

Kunne man tale med dem dengang?

Ja, der var journalister, der kom og besøgte dem, og jeg brugte samme model. Jeg tænkte, at nu har vi nogle andre ting, vi skal tale om, blandt andet der var AIDS og sådan nogle ting, hvor at folk, der elsker hinanden, kan komme til at slå hinanden ihjel. Og det var jo forfærdeligt, men også interessant. Så vi beslutter os om at snakke om virusser og at kalde projektet We R Us - Virus. Ligesom Toys R Us.

Meget smukt.

Og så fik jeg arrangeret en Rolls Royce, en chauffør, et kamera-crew, en avis og en dobbeltseng.

Vigtigst af alt. Og hun løb ikke skrigende væk?

Hun havde jo sagt ja til, at hun godt ville være med i et kunstprojekt, og det stod hun ved. Det var flot. Så vi er kravlede... Nej, vi kravlede ikke. Vi var i den anden ende af byen og tog tøjet af, og så kravlede vi ind i den her Rolls Royce og blev kørt nøgne på bagsædets gennem byen foran et kamera og steg ud på gaden foran et publikum, gik op i sengen på galleriet og kravlede ind og blev der i syv døgn. Simpelthen. Og dér lærte vi også hinanden at kende. Så da jeg rejste tilbage til Danmark, blev vi ved med at skrive sammen, hun kom og besøgte mig to gange, og den anden gang blev hun i Danmark.

For altid.

Forever, ja.

Og nu har I fået to drenge, der begge to hedder Syv.

Ja, naturligvis. Da vi skulle finde et navn til Niels, måtte vi søge til de japanske, gamle navne og fandt ordet, som betyder tre-fire. Og da vi fik barn nummer to, så måtte vi tilbage og søge i de gamle navne og fandt navnet, som betyder de syv glæder.

Jamen, det er så smukt.

Og så har de jo fået nogle meget unikke navne, som de lever fint med.

Lars, undervejs på de her syv år opstår der jo en anden ting, som faktisk også bliver utroligt vigtig for dig. Jeg har faktisk et par stykker af dem liggende foran på bordet i dag: Artmoney. Som bliver dit også længstvarende kunstprojekt, forestiller jeg mig. Det er i hvert fald noget, der i bedste velgående stadigvæk fungerer i dag. Fortælle om, hvordan Artmoney starter, og hvad det er.

Det er en måske meget naiv måde at gå til pengesystemet eller komme ud af pengesystem ved selv at lave sine penge.

En Artmoney er jo et kunstværk, unikt kunstværk, som skal fungere som en form for udfordrende valuta på det eksisterende.

Ja, det kan man sige. Altså, jeg havde jo valgt ikke at tjene penge og har derfor haft voldsomme lommemesmerter i min tid som maler, eller hvad man skal kalde det. Og Artmoney var mit svar på, hvordan pengene skulle være, hvis der skulle være penge i hele verden. Og jeg synes, at de penge vi ligesom tager for givet, de er dårlige på mange måder. Dels er de kopier, så de er jo ingenting værd, og de refererer til en guldbeholdning, som heller ikke længere dækker dem ind. Og der er ikke nogen person, der tager ansvaret for deres værdi, så de beror udelukkende på tillid. Og den tillid, hvis den bliver svækket, så falder kursen, og den kan blive helt værdiløs. Så det er jo fup. Og så er de jo beskidte, altså de kører igennem manges hænder, og de er fyldt med bakterier, og de er grimme, fordi de alle sammen er ens. Så der er mange problemer med dem.

Og så er der rige og fattige mennesker. Og man kan blive rig uden i virkeligheden at komme i nærheden af penge, bare ved at spekulere i aktier eller andre sådan fuldstændigt langt ude ideer om penge, elektroniske penge. Så jeg tænkte, at hvis det overhovedet skal betyde noget for et andet menneske, så skal det være personligt.

Der skal være sjæl i.

Der skal være sjæl i. Det skal være et kunstværk. Man skal sige noget med det. Og der skal være noget ære og respekt omkring sådan et objekt. Man skal gerne ville passe på den.

Hvordan opstod det? Jeg synes, jeg kender dig jo rigtigt godt, Lars. Jeg har også læst din utrolige bog, der nærmest er en selvbiografi, og som selvfølgelig bare hedder Syv. Jeg synes, jeg husker, at går du ind på et pizzeria og siger, du ikke har nogen penge, eller hvordan er det? Altså, det opstår sådan helt praktisk, at du ikke har nogen penge og siger: Jeg har kunst, jeg kan betale med mig selv.

Jeg havde ikke penge, og så tænkte jeg, dem laver jeg selv. Nu prøver jeg det. Jeg havde en god kammerat, Lennox, som anbefalede - det gør han i øvrigt altid - at jeg skulle læne mig ind i problemet og gøre det til det modsatte af et problem: en udfordring. Det lyder også godt. Nå, jeg prøvede at læne mig ind i pengeproblemet og tænkte: Okay, jeg prøver at lave mine egne. Hvordan skulle de se ud? De skal være på størrelse med en hånd. De skal være kunst, de skal være originale, og så skal der være nogle ting på: et serienummer, og hvornår er de lavet, et årstal og så et navn. Og så tænkte jeg, den skal da også være allemandseje. Alle skal kunne lave den. Ellers er det jo ikke sjovt. Så jeg tænkte straks på en global valuta. Og derfor fandt jeg på at kalde den noget på engelsk: Artmoney. I ét ord. Det ord fandtes ikke i forvejen. Der fandtes art money i to ord, men Artmoney i ét ord, det stod ingen steder.

Men kan du huske første gang, du lavede den første Artmoney, og du gik op til et andet menneske og sagde: Jeg betaler med denne her?

Ja, det kan jeg tydeligt huske.

Og hvordan den så person reagerede?

De første fire Artmoney blev solgt. Dem vekslede jeg med en kunstsamler, som hed Jesper, og han kom ned og købte dem for 100 kroner stykket. Det var kursen, jeg havde sat på det tidspunkt. Så havde vi vekslet, så havde jeg 400 kroner. Så tænkte jeg, at det næste, jeg gør, det er, at jeg cykler ned i byen og prøver, om jeg kan bruge dem i en butik. Og der fandt jeg en butik, der hedder Guf, hvor de sælger musik. Så jeg gik ned og spurgte, om jeg kunne købe en cd for Artmoney. Og han spurgte bare: Hvad er Artmoney?

Forståeligt nok.

Så sagde jeg: Det er sådan nogle kunstværker, små kunstværker, som ser sådan her ud. Så viste jeg ham, hvordan de så ud. Så sagde han bare: Okay, køb en cd.

Var du overrasket?

Det må jeg sige. Han var meget cool. Så gik jeg over og fandt en cd med Miles Davis til 69 kroner, går op til kasseapparatet, og så siger han meget stille og roligt: Hvad er kursen? Hundrede kroner, sagde jeg. Så slår han hundrede kroner ind.

Hold kæft, hvor er han sej.

Han var sej. Han slår hundrede kroner ind. Jeg får penge tilbage og en kvittering. Han kommer den der cd i en pose og siger: Værsgo, hav en god dag. Og det var jo... Det slog benene væk under mig, fordi det kan man normalt ikke med kunst. Jo, man kan bytte kunst for varer - det har man altid gjort - hvor man står og diskuterer, hvad er den værd og sådan noget. Han tog den for pålydende. Det var i en butik. Han fortrak ikke en mine. Så da jeg gik ud der, tænkte jeg: Det her, det kan jo blive stort. Det er jo vildt. Mine pengesedler virker.

Er der nogen, der har sagt - og det forestiller jeg mig, der må være - nogen, der sagt: "Har du slået hovedet? Smut med dig. Det gider vi ikke acceptere."? Altså, folk må jo reagere på vidt forskellige måder.

Det var ikke lutter anbefalinger, gode anbefalinger, jeg fik, da jeg sagde til folk, jeg ville lave mine egne penge.

Har du eksempler på, at du kommer ind et eller andet sted og siger, "Jeg vil gerne betale med Artmoney," og de simpelthen falder ned af stolen?

Der er mange, der bare ikke vil diskutere det. De siger bare nej tak og vender ryggen til. Det er jo hurtigt overstået. Mens dem, der godt vil diskutere det, ender som regel med at acceptere dem.

Og det er jo blevet ret bredt. Er det 100 lande der...?

Ja, altså først rendte jeg rundt alene, så kom... Det næste jeg købte faktisk det var et hus ved Sydhavnen. Jeg købte byggematerialerne for Artmoney og byggede et hus dernede, fordi jeg var hjemløs på det tidspunkt. Dernede var der en kunstner, der kom med på projektet, en der hedder Vincent. Og så lavede vi sammen det, der hed Bank of International Artmoney, B I Am. Og det blev stort, og der kom en masse kunstnere med fra forskellige lande.

Det var ikke alle, der var lige glade for det navn, I brugte, vel?

Nej, efter et par år, tror jeg det var, så fik jeg et brev med en stævning fra Finanstilsynet og kom i retten. Jeg stod simpelthen til fire måneders fængsel ved at benytte ordet bank i projektet og tabte sagen i byretten. Så jeg må ikke længere kalde det Bank of International Artmoney, som nu hedder det bare Artmoney. Til gengæld er der kommet rigtig mange kunstnere på fra alle mulige lande. Og her i næste måned åbner der en udstilling sjovt nok i Bank- Og Sparekassemuseet, som skal hænge næsten et år nede på Christianshavn.

Hvad for en reaktion får du fra også - nu er det jo ikke nødvendigvis professionelle kunstnere alle sammen, der laver Artmoney. Det kan være hvem som helst. Det kan være mig og mine børn. Prøv at give et eksempel på, hvordan nogen i Ungarn eller Japan eller Uganda har reageret på at kunne være med i hele det her fantastiske projekt?

Ja, det er jo et helt fladt, anarkistisk projekt, hvor alle er deres egen bankdirektør, fordi de kan udstille deres egen valuta. Og der var der en fyr i Tanzania, som hedder Otto, som arbejder for sådan et safaribureau som stifinder. Og han havde aldrig haft en konto, en bankkonto, altså han havde simpelthen ikke tjent nok til at skulle åbne en bankkonto. Men så var der en af de der turister, der havde fortalt ham om Artmoney i Danmark. Og så givet han en e-mailadresse. Så han skriver til mig, og han kommer med, og han laver en hel stak Artmoney, som han sender til mig, som jeg lykkes med at få solgt i Danmark, sende pengene tilbage til ham. Han får åbnet en konto, da jeg skal sende pengene, og det er penge nok til, at han kan købe en computer og starte sit eget safaribureau. Og det har han den dag i dag.

Du har aldrig mødt manden?

Jeg har aldrig mødt ham. Men han blev selvstændig via penge, han selv havde lavet, og det var jo fantastisk.

Lars, fortæl os lige, hvad der står foran os. Du har taget noget med?

Ja, altså nu er det her et radioindslag, og lyd er noget helt særligt. Jeg lavede et stempel til mine Artmoney, og jeg synes, at stemplet giver en vis autoritet, når man skriver noget på et dokument og skal bruge det som et værdipapir. Når man så stempler det, så er det ligesom overbevisningen. Så du kan lige høre, hvordan det lyder. Så jeg tegner et eller andet på papiret, skriver hvad der skal stå - det er måske et landskab, portræt eller abstrakt. Og så skriver jeg under på den, og så stempler jeg det. Og der har du din Artmoney. Og det er jo også sjovt. Det giver et gisp i folk, når man står på skranken og stempler sin Artmoney i et eller andet hotel i et eller andet land. Og det er jo alle tiders. Så har man noget...

Så er man med.

Så er man med.

Jeg bliver nødt til lige at høre om ham troldmanden, Lars. Det lader jo til, han har sat et eller andet i gang hos dig allerede dengang. Altså, det var ham, der var med på ideen om kassen og så videre. Prøv at fortælle om ham.

Ham møder jeg, mens jeg går på kunstscole, og han bliver til en meget vigtig lærer for mig efter skoletid. Og han viser mig al grundlitteratur, al rodlitteraturen. Så jeg springer alle mulige fortolkninger over i den store litterære verden. Og så tager han mig jo med ud at spise svampe eller gå ud i naturen, svømme i havet og en hel masse yogaøvelser og så videre.

Hvad betyder det at være troldmand? Altså hvordan...?

Han beskæftigede sig faktisk professionelt ved at lave folks navne om, sådan numerologisk at de kom i den retning af deres liv, de ønskede sig. Der var en hel masse Hollywood-skuespillere, der kom til ham og fik deres navne lavet om i forbindelse med karrierer og så videre.

Når man hører ordet troldmand, så tænker man en særling med store, tykke briller og kæmpe skæg og en høj hat og en stok og et køkken, hvor der står gryder, der bobler med fiskehaler og svampe og mærkelige ting.

Har du været der?

Er det sådan, han ser ud?

Ja, fuldstændigt. Han vaskede sig kun i saltvand. Det gør han stadigvæk. Jeg så ham her for to år siden, tre år siden. Og i havet, ikke? Og han har virkeligt langt hår, helt ned til røvballerne. Flot hår. Skæg. Store, buskede øjenbryn. Iskrystalklare, stirrende øjne og totalt sund. Og han har været veganer siden 60'erne, så han strutter af sundhed. Og jeg har så været heldig at være oppe i hans - hvad kan man kalde det - bolig under taget i et af de gamle træhuse i Vancouver, hvor der netop er alle de der ting, du lige har beskrevet.

Og der bor han stadigvæk?

Der bor han nu. Han var forsvundet, han skiftede navn. Efter jeg havde været hos ham, så skiftede han navn til Nathan Holiday og forsvandt. Og der var han væk i mange år.

Ja, for jeg kan huske, du har fortalt, at du var lidt ked af, I havde tabt kontakten, og at I ikke havde set hinanden.

Der var ingen, der vidste, hvor han var.

Mirakuløst møder du ham for et år siden med din familie, ikke?

Ja, jeg var med mine børn i Vancouver, så havde vi hørt rygter om, at nogen havde set troldmanden nede i byen, og så vidste jeg jo, hvor han var. På solskinsdage der sad han et bestemt sted på en fjern strand. Og så tog vi chancen og tog bussen ned og fandt stedet. Mine børn blev sluppet løs fra stranden, og så sagde jeg: Find en troldmand. Og så fandt de ham sgu.

De var ikke i tvivl?

Nej, det er man ikke, når man ser ham.

Hvad sagde han til gensynet?

Han blev meget glad, og vi kom hjem til ham, og han lagde min kones numerologi, så hun så også skiftede navn.

Wauw, Lars. Kan I holde kontakten nu eller hvordan?

Han er kommet på Facebook.

Han kom på Facebook. Hold da op, 2020.

2020, så nu kan man faktisk følge lidt med.

Og har du tænkt dig - altså ikke nødvendigvis at skrive om ham, men hans historie den skal ligesom bare være der, og så gives hans inspiration videre til dig, der fortæller det?

Nu ved jeg godt, at eventyrere, som man møder rundt omkring, en af deres ypperste opgaver er at formidle historien videre. Det gælder ikke troldmanden. Han skal overhovedet ikke formidle sin historie. Han skal ikke skrive den, han skal ikke fortælle den. Han er bare. Og på den måde er han jo et meget oprigtigt menneske. Han har ikke nogen nykker, han har ikke noget storhedsvanvid, han har ikke nogen behov for at sælge sig selv andet end lige til skindet på næsen, ikke? Så han laver de der numerologiske ting, og så lever han ellers spartansk.

Men han har sat gang i nogle ting.

Han sætter gang i nogle ting hos alle de mennesker, han møder. Men det gør han jo, fordi han ikke kan lade være.

Og med de ord, Lars Christian, tusind tak for en spændende samtale.

Det var en fornøjelse, Bjørn.

Den Yderste Grænse er produceret af Kontoret Juhl for Nationalmuseet og Radio Loud.
Find serien på vorestid.dk eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.